

Hibridno sodelovanje zainteresirane javnosti v procesu obnove območnih gozdnogospodarskih in lovskoupravljaljskih načrtov za obdobje 2021–2030

Hybrid participation of the interested public in the process of revision of regional forest and game management plans for the period 2021–2030

dr. Aleš POLJANEC¹, mag. Matjaž GUČEK¹, dr. Matija STERGAR¹, Andreja GREGORIČ¹,
dr. Tina SIMONČIČ¹, Miha MARENČE¹, Tjaša BALOH², Boris RANTAŠA¹

Izvleček:

V letih 2020, 2021 in 2022 je potekala obnova območnih gozdnogospodarskih in lovskoupravljaljskih načrtov (v nadaljevanju območni načrti), ki bodo usmerjali razvoj slovenskih gozdov do leta 2030. Zaradi vse zahtevnejšega upravljanja gozdnih ekosistemov in usklajevanja številnih interesov je sodelovanje deležnikov v postopku priprave in sprejemanja območnih načrtov ključnega pomena. Pri tokratni obnovi območnih načrtov je bil velik poudarek ravno na vključevanju lastnikov gozdov in drugih deležnikov v proces izdelave in sprejemanja načrtov. Formalno določeno participacijo smo nadgradili z aktivnejšim vključevanjem zainteresirane javnosti prek številnih predstavitev, delavnic, anket in sestankov. V letih 2020 in 2021 je bilo tako v sklopu priprave območnih načrtov, poleg zbiranja pobud in javne razprave ter javne predstavitve načrtov, dodatno organiziranih 73 delavnic na regionalni in nacionalni ravni, na katerih je sodelovalo več kot dva tisoč udeležencev. Zaradi preprečevalnih ukrepov zaradi epidemije bolezni covid-19 je večina participativnih aktivnosti v letih 2020 in 2021 potekala v spletni obliki, kar je pospešilo digitalizacijo gozdarstva. Nastala so številna orodja za digitalno sodelovanje, in sicer od novih programskih rešitev na spletni strani do široke implementacije in uporabe orodij za digitalno sodelovanje. Rezultati participativnih aktivnosti so bili vgrajeni v osnutke območnih načrtov. Nadgradnja participativnega pristopa in vključevanje zainteresirane javnosti že v fazi priprave osnutkov območnih načrtov sta prispevala k večji usklajenosti gozdnogospodarskega in lovskoupravljaljskega dela območnih načrtov, večji kakovosti in izvedljivosti načrtov ter usklajevanju ekonomskih, ekoloških in socialnih vidikov upravljanja z gozdnimi ekosistemi.

Ključne besede: gozdnogospodarski načrti območij, dolgoročni lovskoupravljaljski načrti, participativno načrtovanje

Abstract:

In the years 2020, 2021 and 2022, the regional forest management and game management plans (hereafter referred to as regional plans) are being revised; they will guide the development of Slovenian forests until 2030. Due to increasing challenges in managing forest ecosystems and the need for harmonization of various interests, participation of stakeholders in the process of preparation of regional plans is of outmost importance. In the current revision of regional plans, a great deal of emphasis was given to the inclusion of forest owners and other stakeholders in the process of preparation of the plans. Formally defined participation was upgraded with more active involvement of the interested public through various presentations, workshops, surveys and meetings. In 2020 and 2021, in addition to the collection of initiatives and public debate and public presentation of plans, 73 workshops on regional and national level with 2000 participants were additionally organized as part of preparation of regional plans. Due to preventive measures due to covid-19, most of the participatory activities in 2020 and 2021 were carried out online, which accelerated the digitalization of forestry. Various tools for digital participation have been developed, from new software solutions on the website to the wide implementation and the use of tools for digital participation. The results of participatory activities were integrated in the drafts of regional plans. The upgrade of participatory approach and the inclusion of the interested public in an early phase of plan preparation contributed to greater coordination of forest management and game management part of the regional plans, to the greater quality and feasibility of the plans and to the harmonization of economic, ecological and social aspects of managing forest ecosystems.

Key words: regional forest management plans, regional game management plans, participatory planning

¹ Dr. A. P., mag. M. G., dr. M. S., A. G., dr. T. S., M. M., B. R. Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija: ales.poljanec@zgs.si.

² T. B. 1 Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana.

1 UVOD

Slovenija ima bogato tradicijo načrtnega upravljanja z gozdovi in spada med gozdarsko najbolj razvite evropske države (Bončina, 2003). Gozd pokriva 58 % površine Slovenije in prispeva k prepoznavnosti države ter odsliskava odnos družbe do trajnostnega razvoja. Načrtno upravljanje z gozdom je pomembno zaradi kompleksnosti gozdnih ekosistemov, dolgih proizvodnih ciklov, velike obsežnosti gozdnega prostora, velikega javnega pomena gozdov, razdrobljenosti gozdne posesti in številnih lastnikov gozdov (Poljanec, 2019). Zato je gozdarsko načrtovanje pomembno orodje za uresničevanje ciljev trajnostnega, sonaravnega in večnamenskega gospodarjenja z gozdovi.

V letih 2020, 2021 in 2022 je potekala obnova območnih gozdnogospodarskih in lovskoupravljaljskih načrtov za obdobje 2021–2030. Načrti bodo usmerjali razvoj slovenskih gozdov v naslednjih desetih letih. Območni gozdnogospodarski načrti (v nadaljevanju GGN GGO) za štirinajst gozdnogospodarskih območij in območni lovskoupravljaljski načrti (v nadaljevanju LUN) za petnajst lovskoupravljaljskih območij, ki se vsakih deset let pripravljajo hkrati za celotno območje Slovenije, so pomembno orodje za uresničevanje Nacionalnega gozdnega programa (Resolucija o nacionalnem gozdnem programu [ReNGP], 2007). GGN GGO so bili prvič izdelani za obdobje 1971–1980, tokratna obnova GGN GGO je torej že peta po vrsti. Nekoliko krajšo tradicijo imajo LUN, ki so v predpisani obliki in vsebini v pripravi četrtrič, drugič hkrati z GGN GGO.

Posebnost območnih načrtov je hkratna obravnava gozdnogospodarskih vsebin in vsebin upravljanja s prostoživečimi živalskimi vrstami, zato so načrti pomemben instrument gozdarske politike, zagotavljanja lovskoupravljaljskih ciljev, pomembno pa prispevajo tudi k interesom drugih področij (varstvo narave, kmetijstvo in razvoj podeželja). Ključne naloge območnih načrtov so: opredelitev temeljnih gozdnogospodarskih in lovskoupravljaljskih težav ter zasnova strategije za njihovo reševanje, opredelitev območij s poudarjenimi funkcijami gozdov in določitev izhodišč za odločitve o rabi gozdnega prostora, opredelitev ključnih usmeritev za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje divjadi na različnih območjih.

Opredelitev območij s poudarjenimi funkcijami gozdov in členitev prostora glede rekreacije in turizma v območnih načrtih sta pomembna za zagotavljanje večnamenskega gospodarjenja z gozdovi in sodelovanje v prostorskem načrtovanju (Poljanec in sod., 2022).

V gozdarskem načrtovanju se je ob uveljavitvi koncepta večnamenskega gospodarjenja z gozdovi in mednarodnih zavez (npr. Resolution L1, 1993), naj načrtovanje vseh okoljskih zadev poteka v javno političnem dialogu, pojavil proces participativnega načrtovanja (MCPFE, 2002; Paletto, 2018). Sodelovanje z javnostjo tako postaja ena ključnih nalog gozdarstva in gozdarskega načrtovanja (Anko, 2003). Čas obnove območnih načrtov je namenjen kritični presoji stanja slovenskih gozdov in gozdarstva ter razmisleku o prihodnjem ravnanju z njimi, hkrati pa je to tudi priložnost za seznanitev javnosti o stanju gozdov ter njihovo vključevanje v prepoznavanje težav in iskanje razvojnih priložnosti, povezanih z gozdom in gozdarstvom.

2 IZHODIŠČA ZA NAČRTOVANJE PARTICIPATIVNEGA PROCESA V OKVIRU PRENOVE OBMOČNIH NAČRTOV

Skozi participativne procese lahko zainteresirane strani sodelujejo z akterji, ki ustvarjajo ali izvajajo javne politike, vključno z načrti razvoja gozdov (Quick in Bryson, 2016), z dialogom v participativnih procesih pa se lahko poveča legitimnost načrtov (Habermas, 1996). V gozdnogospodarskem in lovskoupravljaljskem načrtovanju lahko participacija prispeva k večji stopnji uresničitve načrta, vzpostavljanju partnerstev, boljšim odnosom med javnostjo in načrtovalsko institucijo, pridobivanju novega znanja, izobraževanju javnosti in vzpostavljanju večjega zaupanja do profesionalnih gozdarskih organizacij (Bončina in sod., 2004; Bachman, 2005). V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so države začele uvajati različne modele participacije v gozdarstvu. Širok nabor načinov vpeljave participacije v gozdarsko načrtovanje kaže, da se upravljanje z gozdovi in načrtovanje rabe gozdov s časom spreminjata (oziroma se morata spremeniti) na način, da lahko različni deli družbe igrajo dopolnilno vlogo pri gospo-

darjenju z gozdovi (Appelstrand, 2002; Buchy in Hoverman, 2000). Za to je ključno predvsem sodelovanje treh sektorjev: državne gozdarske (in okoljske) službe, zasebnega sektorja in civilne družbe (Buchy in Hoverman, 2000).

Ker v praksi načrti pogosto ne dosegajo postavljenih ciljev, je bilo v prizadevanjih za reševanje ovir za implementacijo načrtov temu namenjenih več raziskav na različnih področjih načrtovanja (Hogl in sod., 2012; Birnbaum, 2016; Kleinschmit in sod., 2018; Schulz in sod., 2018). Ugotovitve kažejo, da je udeležba javnosti v procesih nastajanja in izvajanja gozdnih politik v Evropi še vedno precej nizka. Pogosta težava je prav oblikovanje participativnega procesa v postopkih načrtovanja (Kleinschmit in sod., 2018). Kljub intenzivni akademski razpravi in političnemu diskurzu koncept participacije v praksi ostaja slabo izražen (Alexander in sod., 2018). Participativni postopek v mnogih primerih temelji le na formalnem, vendar ne bistvenem vključevanju s pasivno udeležbo, ali pa je omejen na sodelovanje pri podajanju informacij (Paletto, 2018).

V Sloveniji je bilo v preteklosti več aktivnosti za povečanje ravni participacije v postopku gozdnogospodarskega načrtovanja. Kljub temu so kasnejše študije ugotavljale, da proces načrtovanja še vedno v veliki meri temelji zgolj na informiranju in le v majhnem obsegu na posvetovanju (Bončina in sod., 2004; Burgar Kuželički, 2011). Vključenost lastnikov in druge javnosti je bila še vedno nezadostna, v formalni postopek pa niso bile vključene aktivne oblike participacije (Matijašič in Poljanec, 2014). Z vidika legitimnosti načrtov je takšna pasivna participacija pomanjkljiva (Buchy in Hoverman, 2000).

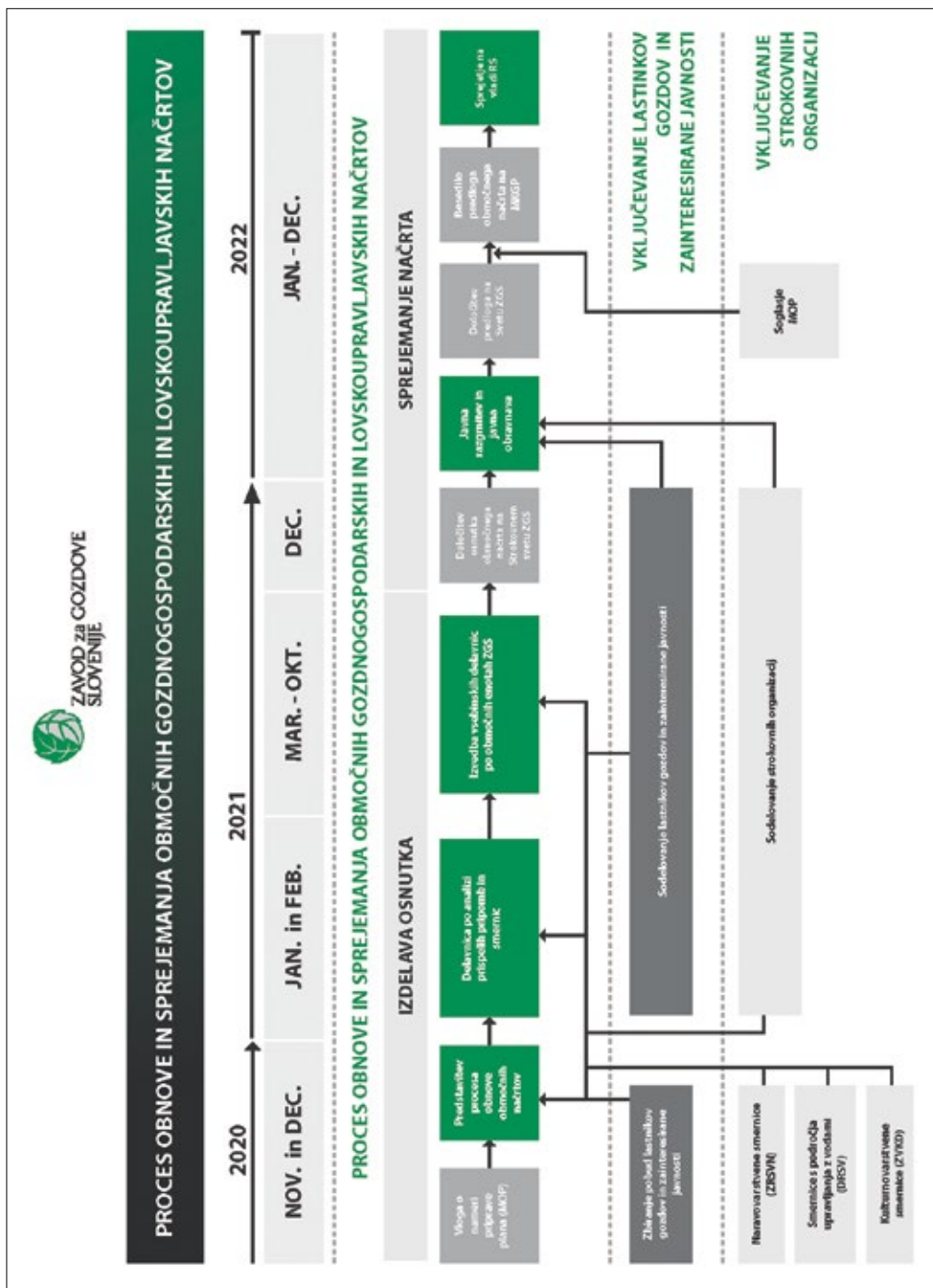
Zato smo pri snovanju procesa participacije v okviru obnove območnih načrtov sledili konceptom, ki temeljijo na komunikaciji in sodelovanju z različnimi akterji v postopkih načrtovanja (Forester, 1982; Innes, 1996; Healey, 1997, 2003; Innes in Booher, 2004). Poudarek je na zagotavljanju odprtega prostora, ki omogoča dostop vsem deležnikom in spodbuja odprte razprave, ki omogočajo podajanje različnih stališč. V tem konceptu načrtovalec deluje kot mediator in si prizadeva rešiti konflikt med konkurenčnimi akterji v postopku načrtovanja (Fox-Rogers in Murphy, 2016).

3 POSTOPEK IZDELAVE IN SPREJEMANJA OBMOČNIH NAČRTOV

Proces priprave in sprejemanja območnih načrtov je obsežen, formalno se je začel z objavo o možnosti podajanja pobud skladno s Pravilnikom o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (Pravilnik, 2010) v novembru 2020 in je v celoti potekal v letih 2021 in 2022 (Slika 1), priprave na območne načrte pa so se začele že konec leta 2019.

V postopek priprave območnih načrtov smo aktivno vključili različno zainteresirano javnost (predstavnik lastnikov gozdov, zastopnikov upravljavcev lovišč, kmetijskega sektorja, služb za varstvo narave, služb za kulturno dediščino, sektorja za upravljanje z vodami, lokalnih skupnosti ...). Poleg formalno določene participacije deležnikov v okviru zbiranja pobud pred začetkom izdelave načrta ter v okviru javne razgrnitve in javne predstavitve osnutka načrta smo v procesu izdelave pripravili dogodke, na katerih so lastniki gozdov in njihovi predstavniki (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Zveza lastnikov gozdov Slovenije ...) ter drugi deležniki lahko aktivno sodelovali in prispevali k oblikovanju osnutkov območnih načrtov. Rezultati delavnic in drugih dogodkov so bili vgrajeni v osnutke območnih načrtov.

Vzporedno s pripravo območnih načrtov je potekal tudi proces izdelave okoljskega poročila in dodatka za varovana območja (v nadaljevanju OP) v postopku celovite presoje vplivov na okolje (v nadaljevanju CPVO) (Guček in sod., 2022). Izvedena sta bila dva postopka CPVO, in sicer eden za štirinajst GGN GGO in eden za petnajst LUN. V okviru obeh postopkov je bilo izvedeno interno vsebinjenje in vsebinjenje s sektorji, na katerih smo skupaj z udeleženci prepoznali potencialne vplive, določili okoljske cilje in kazalnike ter merila vrednotenja. Osnutka OP sta bila, skupaj z osnutki območnih načrtov, obravnavana na seji Strokovnega sveta ZGS. Z vlogo za izdajo mnenja o ustreznosti OP in sprejemljivosti vplivov Območnih načrtov za obdobje 2021–2030 na okolje smo OP in območne načrte poslali na Ministrstvo za okolje in prostor

Slika 1: Postopek izdelave in sprejemanja gozdnogospodarskih in lovskopravljavskih načrtov območij za obdobje 2021–2030

(MOP). Pripravljena OP smo večkrat usklajevali z mnenjedajalci in v juniju 2022 prejeli mnenje o ustreznosti OP. Oba OP sta bila skupaj z območnimi načrti razgrnjena in predstavljena na javnih obravnavah v avgustu 2022.

Po končani javne razgrnitve so se območni sveti ZGS skladno z določili Pravilnika o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (v nadaljevanju Pravilnik) opredelili do pripomb, prispelih v času javne razgrnitve in javne obravnave načrtov. Območni načrti so bili, skladno z omilitvenimi ukrepi iz OP in utemeljenimi pripombami iz javne razgrnitve ter javnih obravnav, dopolnjeni in poslani v nadaljnji postopek sprejemanja območnih načrtov.

Zaradi epidemije bolezni covid-19 je v letih 2020 in 2021 večina participativnih aktivnosti potekala v spletni obliki (obveščanje, zbiranje pobud, predstavitve in delavnice, anketa za deležnike, odnosi z javnostmi). Omejitve medsebojnega druženja in organizacije dogodkov za preprečevanje širjenja bolezni so pospešile digitalizacijo gozdarstva. Razvita oz. uporabljena so bila različna orodja za digitalno participacijo, in sicer od novih programskih rešitev na spletni strani (namensko izdelani spletni obrazci) do široke implementacije in uporabe orodij za digitalno sodelovanje (spletni dogodki in videokonference, spletne ankete in evalvacija, spletna orodja za skupinsko delo). V podporo digitalnemu sodelovanju je potekal tudi proces izobraževanja za uporabo orodij in sodelovanje v aktivnostih. V procesu izobraževanja in priprave navodil so sodelovali sodelavci ZGS in v okviru projekta Interreg Europe BIOGOV tudi sodelavci Gozdarskega inštituta Slovenije.

4 METODE SODELOVANJA ZAJINTERESIRANE JAVNOSTI V PROCESU OBNOVE OBMOČNIH NAČRTOV

4.1 Uvodna predstavitev

Novembra 2020 so se začele priprave na uvodno predstavitev procesa obnove območnih načrtov, ki je bila zaradi epidemije bolezni covid-19 in ukrepov prepovedi združevanja fizičnih oseb v

zaprtih prostorih izvedena v obliki spletne konference. Organizacija spletne predstavitve je bila velik organizacijski in tehnični izziv, saj večina strokovnih kadrov in udeležencev ni bila navajena sodelovanja na dogodkih v spletni obliki.

V uvodu sta udeležence nagovorila vršilec dolžnosti direktorja ZGS in Minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Sledile so predstavitve procesa obnove in ključnih področij območnih načrtov. Z uporabo orodja za organizacijo spletnih konferenc Cisco WebEx smo vnaprej posnete predstavitve predvajali udeležencem srečanja. Prednost tovrstnega pristopa je bila, da so strokovni sodelavci na pisna vprašanja udeležencev lahko odgovarjali že med predstavitvami, pomanjkljivost pa so bile posamezne tehnične težave in nekoliko nižja raven energije, kot jo poznamo pri dogodkih v živo.

Ob koncu je sledila zaključna diskusija, v kateri so sodelovali predstavniki lastnikov gozdov, resornega ministrstva, lovskih organizacij, znanstveno-raziskovalnih in izobraževalnih institucij ter drugi deležniki v procesu. Predstavitve se je udeležilo več kot 120 udeležencev, ki so bili glede na opravljeno anketo ($N = 66$) z dogodkom večinoma zadovoljni, podobno je bilo z zadovoljstvom z možnostmi aktivnega sodelovanja v dogodku. Večina (95 %) udeležencev je menila, da bo v procesu obnove dovolj možnosti za sodelovanje in se bodo v procesu obnove območnih načrtov tudi aktivno vključili v dogodke. Udeleženci so v komentarjih večinoma izrazili zadovoljstvo glede koncepta obnove območnih načrtov in pričakovanje, da bodo v načrtih upoštevane njihove pobude.

4.2 Zbiranje pobud

ZGS je skladno z veljavno zakonodajo s področja gospodarjenja z gozdovi in upravljanja z divjadjo v proces priprave območnih načrtov vključil tudi vso zainteresirano javnost oziroma deležnike. V ta namen je od 1. novembra do 31. decembra 2020 pred začetkom procesa priprave območnih načrtov potekalo zbiranje pobud k območnim načrtom. Zakon o gozdovih lastnikom gozdov in zainteresirani javnosti omogoča sodelovanje v postopku priprave in sprejemanja načrtov za gospodarjenje z gozdovi že v fazi zbiranja pobud in pozneje prek

javne razgrnitve in obravnave osnutka načrta. Potrebe, predlogi in zahteve sodelujoče javnosti se v največji mogoči meri upoštevajo skladno z ekosistemskimi in zakonskimi omejitvami (Uradni list RS, št. 30/93). Namen zbiranja pobud je bila njihova vključitev v osnutke območnih načrtov.

V procesu obnove je zbiranje pobud območnih načrtov potekalo s pomočjo spletnega obrazca, objavljenega na spletnih straneh ZGS, pobude pa je bilo mogoče oddati tudi pisno. Predhodno so bile k podajanju pobud z vabilom povabljene vse pristojne organizacije in institucije. Zanimanje je bilo veliko, saj se je odzvalo 148 različnih deležnikov (nekateri so svoje pobude naslovili na več različnih območij). Med deležniki so bile na prvem mestu nevladne organizacije (66) in fizične osebe (52), sledili so predstavniki lokalnih skupnosti (12) in pravne osebe (9) ter drugi (9). Med nevladnimi organizacijami so prevladovalе lovske organizacije, društva zasebnih lastnikov gozdov in naravovarstvene organizacije ter med fizičnimi osebami zasebni lastniki gozdov. Prejeli smo več kot osemsto pobud. Vse se niso nanašale na območne načrte, ampak tudi na druga tematska področja, kot je na primer problematika velikih zveri. Določenih pobud ni mogoče uresničiti brez spremembe predpisov. V takih primerih je ZGS pobude posredoval pristojnim organom.

4.3 Spletne delavnice

Na območnih enotah ZGS so v prvi polovici maja 2021 potekale prve delavnice v sklopu obnove območnih načrtov. Zaradi ukrepov za preprečevanje širjenja bolezni covid-19 in omejitve osebnih stikov ter združevanj so bile delavnice organizirane prek spleta z uporabo orodij Cisco WebEx in Google Jamboard. Sestavljene so bile iz predstavitev in ana-

lize območja s pomočjo PSPN (prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti) oz. analize SWOT. Najprej so po posameznih območnih enotah ZGS potekale delavnice z zaposlenimi na območni enoti ZGS in pozneje še delavnice z vsemi zunanjimi deležniki (Slika 3). S področja GGN GGO je bilo štirinajst delavnic z vključitvijo zaposlenih na območnih enotah ZGS in štirinajst za zunanje deležnike, po dve v vsaki območni enoti ZGS.

Osrednja cilja delavnic sta bila: (1) predstavitev gozdnogospodarskega območja, analiz stanja in razvoja gozdov, minulega gospodarjenja in presoje trajnostnega gospodarjenja v prejšnjem ureditvenem obdobju in (2) dopolnitev glavnih težav in priložnosti s prepoznanimi prioritetami zaposlenih na ZGS in zunanjih deležnikov s pomočjo izvedbe analize PSPN (angl. SWOT).

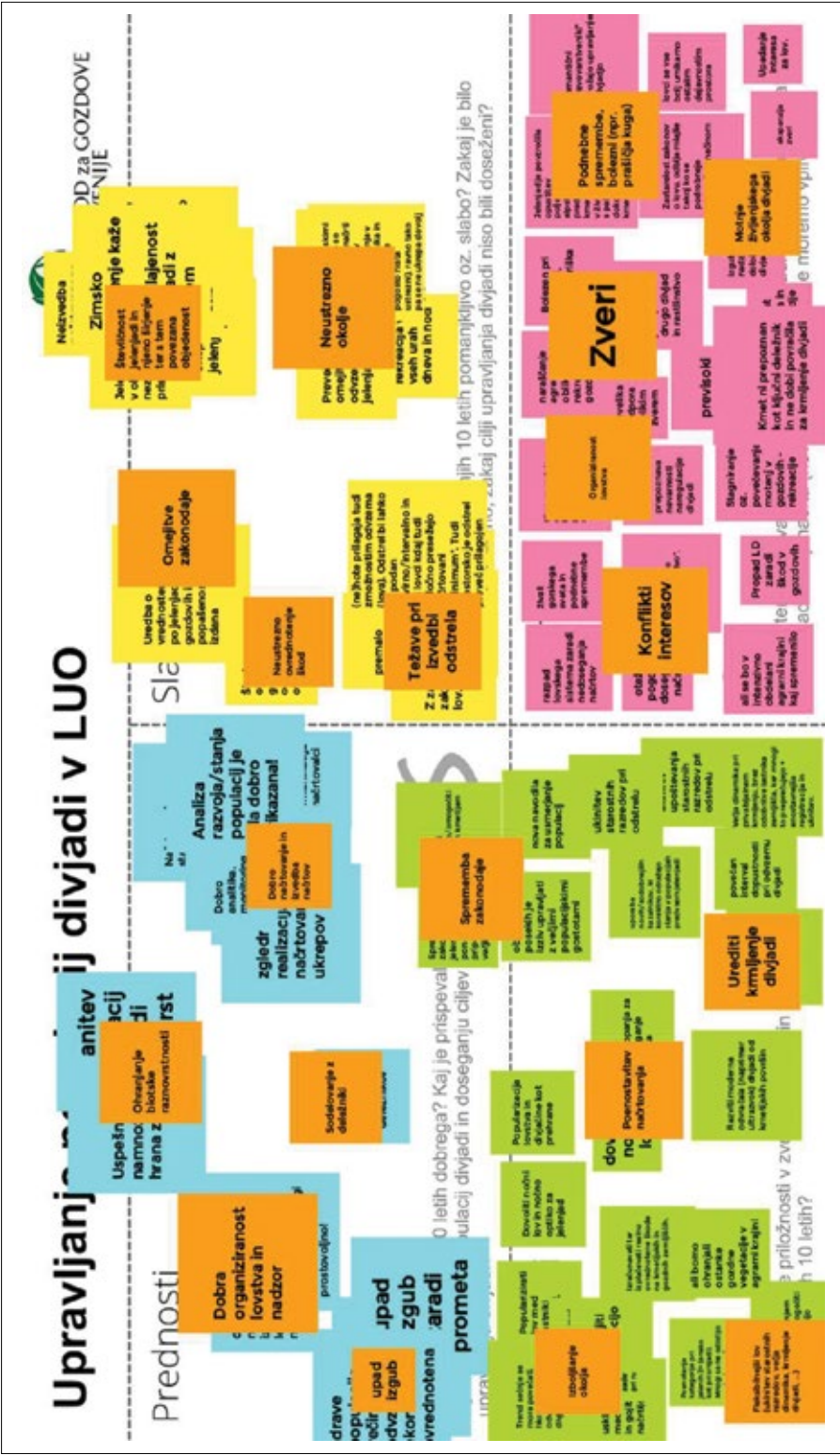
Konec junija in v prvi polovici julija 2021 je bilo še štirinajst spletnih delavnic na temo obnove dolgoročnih LUN LUO. Osrednji cilji delavnic so bili: predstavitev LUO in analiz stanja populacij divjadi in njihovega okolja ter presoja dosedanjega upravljanja in dopolnitev glavnih težav in priložnosti pri upravljanju divjadi s prepoznanimi prioritetami deležnikov.

Skupaj je bilo v maju in juliju 2021 organiziranih 43 spletnih dogodkov, ki se jih je udeležilo skoraj tisoč udeležencev (Preglednica 1).

Delavnic so se udeležili predstavniki različnih deležniških skupin, pomembno pa je bil zastopan tudi interes lastnikov gozdov. Na delavnicah so bili tudi predstavniki različnih vladnih in strokovnih institucij, predstavniki lokalnih skupnosti, občin, lovskih društev in predstavniki varstva narave ter drugi deležniki, povezani z gozdom in gozdnim prostorom. Na delavnicah so se razvile diskusije o različnih temah, ki so pomembne za posamezno GGO in LUO.

Preglednica 1: Udeležba na spletnih delavnicah

Sklop delavnic	Dogodkov	Udeležencev
Gozdnogospodarski načrti območij – interne delavnice	14	269
Gozdnogospodarski načrti območij – delavnice z lastniki gozdov in deležniki	14	419
Načrti lovskoupravljaljskih območij	15	298
Skupaj	42	986

Slika 2: Izvedba analize PSPN v Gorenjskem lovsko upravljavskem območju

Na delavnicah na temo GGN GGO so bile pogosto izpostavljene teme: naravne ujme in sanacija v ujmah poškodovanih gozdov, podnebne spremembe in spreminjajočemu podnebju prilagojeno gospodarjenje z gozdovi; aktivnost oz. neaktivnost lastnikov gozdov in razdrobljeno lastništvo gozdov; pristojnosti lastnikov gozdov pri gospodarjenju z gozdovi; socialne funkcije gozdov, možnost materialnih nadomestil za lastnike gozdov za omejevanje gospodarjenja zaradi ekoloških in socialnih funkcij; problematika ohranjanja posebno pomembnih gozdov z vidika ekoloških funkcij gozdov; problematika neugodne strukture razvojnih faz v posameznih območjih in večje upoštevanje zahtev lastnikov gozdov pri načrtovanju z gozdovi. Na delavnicah za LUN so bile najpogostejše izpostavljene teme: problematika izvajanja načrtov glede izboljševanja okolja in enotne obravnave škod; učinkovito reševanje usklajevanja rastlinske in živalske komponente gozda glede nemotene naravne obnove ciljnih drevesnih vrst; usmerjanje velikega pritiska na gozdni prostor zaradi rekreacije, nabiralništva; poenostavitev načrtovanja in posledično omogočanje bolj prilagodljivega izvajanja lova; omejitev pojava in širjenja tujerodnih živalskih vrst. Zaključki delavnic so bili vključeni v vsebino območnih načrtov v poglavja Problemi in priložnosti.

Organizacija 42 spletnih delavnic ob vpeljava več novih tehnoloških rešitev je bila organizacijsko zelo zahtevna. Za poenotenje organizacije delavnic so bila pripravljena navodila in gradiva za izvedbo dogodkov na temo obnove območnih načrtov. Po spletni predstavitvi in ob izvedbi delavnic na posameznih območnih enotah ZGS smo navodila sproti dopolnjevali in tako izboljševali pogoje za organizacijo naslednjih delavnic.

Pristop izvedbe analize PSPN (angl. SWOT) pri oblikovanju strategij obravnava dvojni vidik: zunanjo oceno (nevarnosti in priložnosti v okolju) in notranjo (prednosti in slabosti organizacije). Analiza je bila izhodišče za načrtovanje ciljev v novih načrtih s presojo gospodarjenja z gozdovi v območju v zadnjih desetih letih (Slika 2). Namen analize je bilo prepoznati:

- prednosti: dobro izvedene aktivnosti, ki so privedle do ugodnega stanja;

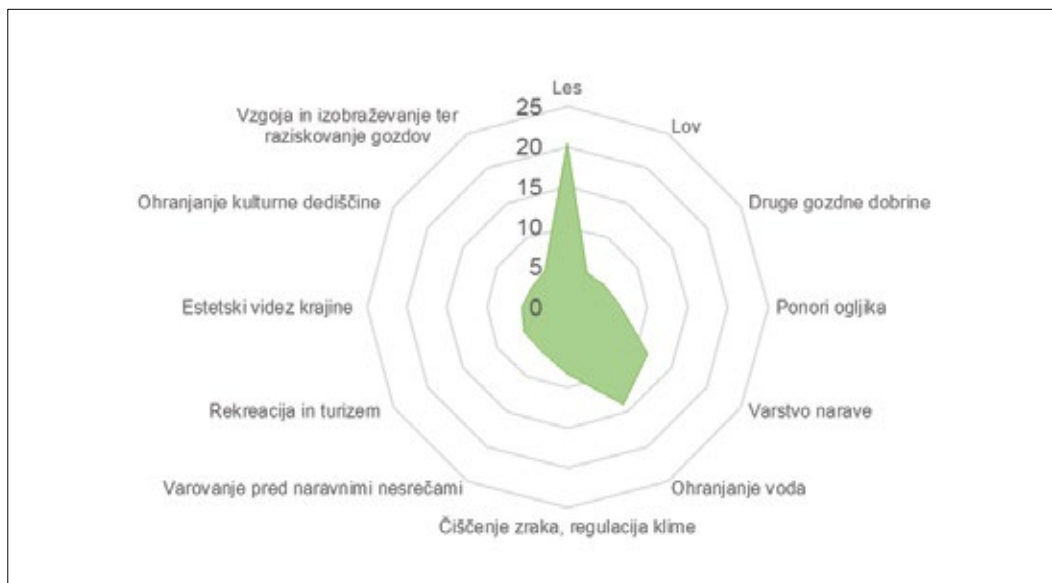
- slabosti: slabše izvedene ali neizvedene aktivnosti, ki so privedle v slabo stanje oz. v nedoseganje ciljev;
- priložnosti: značilnosti območja, ki v preteklosti niso bile izkoriščene;
- nevarnosti: težave območja, na katere ni bilo mogoče vplivati.

Na podlagi poteka in rezultatov delavnic so bila za vse delavnice pripravljena podrobna vsebinska poročila, ki so dostopna na spletni strani www.zgs.si/on2021.

4.4 Anketa o pomenu gozdov

Pomen gozdov se stalno spreminja zaradi socio-ekonomskih in okoljskih sprememb (Simončič in Bončina, 2018). V območnih načrtih smo pomen ciljev gospodarjenja z gozdovi v izbranem gozdnogospodarskem območju želeli ovrednotiti v širšem krogu deležnikov z različnih področij. Drugi sklop izdelave GGN GGO, ki je obravnaval cilje in strategije gospodarjenja z gozdovi, je sovpadal z obdobjem poletnih počitnic, zato ovrednotenje ciljev na delavnici ni bilo mogoče. V ta namen smo zasnovali kratko spletno anketo o ciljih gospodarjenja z gozdovi. Širšo javnost smo k reševanju spletne ankete, ki je bila za reševanje odprta od 28. 6. do 28. 7. 2021, pozvali prek spletne strani ZGS in neposrednih vabil na več kot štirideset naslovov predstavniških organizacij (lastnikov gozdov, lovstva, varstva narave, nevladnih organizacij, varstva kulturne dediščine, lokalnih skupnosti in varstva voda).

V okviru ankete smo oblikovali dvanajst splošnih ciljev, med katere so morali anketiranci razporediti sto točk tako, da je posamezni cilj dobil od 0 do 100 točk, skupni seštevek točk vseh ciljev pa je znašal sto točk. Več točk kot jih je anketiranec namenil določenemu cilju, večji je bil z njegovega stališča pomen tistega cilja. Poleg ovrednotenja ciljev gospodarjenja z gozdovi so anketiranci s šolsko oceno od ena do pet ocenili, kako v Sloveniji z gospodarjenjem z gozdovi skrbimo za uresničevanje ciljev gospodarjenja. Skupno je anketo v celoti izpolnilo 643 anketirancev, ki so se opredelili kot predstavniki enajstih različnih interesnih skupin (izvajalci del v gozdovih, varstvo narave, upra-

Slika 3: Prikaz na podlagi ankete ovrednotenih ciljev gospodarjenja z gozdovi

vljanje voda, varstvo kulturne dediščine, lovske organizacije, turistične in prostočasne dejavnosti, lokalne skupnosti, lastniki gozdov oz. predstavniki lastnikov gozdov, nevladne organizacije, javne gozdarske službe in drugo).

Ker je bilo število anketirancev po interesnih skupinah zelo različno, smo rezultate na ravni Slovenije standardizirali (Slika 3). Anketiranci so največji pomen dali proizvodnji lesa, ohranjanju voda, varstvu narave in čiščenju zraka z uravnavanjem podnebja, najmanjši pomen pa lovu in ohranjanju kulturne dediščine. V vseh interesnih skupinah je bilo zagotavljanje lesa uvrščeno med tri najpomembnejše cilje. Rezultati so primerljivi z obširnejšo raziskavo o pomenu gozdov (Simončič in Bončina, 2018), le da je bil v rezultatih raziskave pomen proizvodnje lesa postavljen na četrto mesto: za varstvom narave, čiščenjem zraka in ohranjanjem voda. Podobno je bil tudi v raziskavi Simončič in Bončina (2018) najmanjši pomen določen lovu.

Anketiranci so izpostavili, da v Sloveniji z gospodarjenjem z gozdovi zelo dobro skrbimo za uresničevanje proizvodnje lesa, čiščenje zraka in uravnavanje podnebja, varstvo narave in ohranjanje voda, najslabše pa je bilo ocenjeno

zagotavljanje lova in pridobivanje drugih gozdnih proizvodov. Rezultati ankete so bili v okviru priprave območnih načrtov upoštevani kot podlaga za vrednotenje ciljev.

4.5 Delavnice o gospodarjenju z gozdovi in upravljanju z divjadjo v obdobju 2021–2030

V septembru 2021 so bile tretje participativne delavnice v procesu priprave območnih načrtov za obdobje 2021–2030. Njihov osrednji namen je bil obravnavati strategij, ciljev in usmeritev za gospodarjenje z gozdovi v posameznem gozdnogospodarskem območju ter za upravljanje populacij divjadi v lovskoupravljaljskem območju. Bilo je štirinajst delavnic, v vsakem gozdnogospodarskem območju po ena. Delavnice so združevale vsebine gozdnogospodarskega in lovskoupravljaljskega dela območnih načrtov in so potekale v živo. Delavnic se je udeležilo 244 udeležencev, ki so bili predstavniki zelo širokega kroga interesnih skupin in državnih ter strokovnih institucij. Glede na pogostost pojavljanja na posamezni delavnici in skupno število udeležencev je bil najbolj zastopan interes lastnikov gozdov in predstavnikov varstva narave.

V prvem delu so bili predstavljeni cilji in temeljne strategije upravljanja z gozdovi, v drugem delu pa temeljni vidiki, strateški cilji in prednostne naloge upravljanja z divjadjo ter cilji po živalskih vrstah. V sklepnem delu predstavitev so bila obravnavana tudi tveganja za uresničitev območnih načrtov. Predstavitvam posameznih vsebin so sledile interaktivne moderirane delavnice pisnih mnenj udeležencev in njihovega združevanja v vsebinske sklope oz. vodenih diskusij. Na tak način so udeleženci oblikovali zelo širok nabor mnenj, ki jih na področju temeljnih strategij upravljanja z gozdovi lahko združimo v naslednje vsebinske sklope: usklajevanje odnosa gozd-divjad, raba gozdnega prostora, odpiranje gozdov in gozdne prometnice, varstvo gozdov, gojenje gozdov, ohranjanje biotske raznovrstnosti, tehnologije sečnje in spravila ter podnebne spremembe. V sklopu obravnave ciljev in prednostnih nalog upravljanja divjadi lahko večino mnenj združimo v naslednje tematske sklope: zmanjševanje ali preprečevanje nastajanja neželenih vplivov v okolju (v gozdu in na kmetijskih površinah), način izvajanja in omejitve lova, ukrepi za izboljšanje okolja divjadi, način krmljenja divjadi, upoštevanje velikih zveri pri upravljanju divjadi, sodelovanje z (in vplivanje na) drugimi deležniki in rabami prostora. Poleg navedenih vsebin so bili podani tudi predlogi glede urejanja področij, ki pomembno sovplivajo na gospodarjenje z gozdom in upravljanje divjadi, a presegajo pristojnost območnih načrtov, npr.: vzpostavitev naravovarstvenega nadzora, sprememba gozdarske zakonodaje, vzpostavitev financiranja sistema odstranjevanja invazivnih rastlinskih vrst, pomanjkanje delovne sile (sečnja, spravilo, opravljanje gojitvenih del), neskladje kmetijske in gozdarske politike, upravljanje velikih zveri. Konkretni in utemeljeni predlogi udeležencev so bili v največji mogoči meri upoštevani in vgrajeni v ustrezna poglavja v GGN GGO in LUN.

4.6 Javne razgrnitve in javne predstavitve načrtov

Po izdelavi osnutkov GGN GGO in LUN 2021–2030 smo načrte in OP z vlogo za izdajo mnenja o ustreznosti OP in sprejemljivosti vplivov območnih načrtov za obdobje 2021–2030 na okolje v

decembru 2021 skladno z Zakonom o varstvu okolja (v nadaljevanju ZVO-2) poslali na Ministrstvo za okolje in prostor. Po prejemu mnenja o ustreznosti okoljskega poročila v juniju 2022 so bili izpolnjeni vsi pogoji za javno razgrnitev GGN GGO in LUN. Javna razgrnitev GGN GGO in LUN je drugi formalni del vključevanja javnosti, ki je opredeljen v 14. členu Zakona o gozdovih in traja štirinajst dni. Ker je obdobje javne razgrnitve sovpadalo s poletnimi počitnicami, smo trajanje javne razgrnitve za čim večjo možnost aktivnega sodelovanja javnosti podaljšali na več kot en mesec (od 26. 7. 2022 do 2. 9. 2022). Ob koncu javne razgrnitve so bile javne obravnave, ki so po dogovoru s predstaviškimi organizacijami lastnikov gozdov potekale popoldan, da je bila mogoča udeležba čim več udeležencev. Od 25. 8. do 2. 9. 2022 je bilo štirinajst javnih obravnav, na katerih so bili predstavljeni osnutki GGN GGO in LUN ter okoljski poročili z dodatkom.

Zainteresirano javnost smo na javne obravnave vabili neposredno prek vabil, spletne strani ZGS, objav v Slovenskih novicah, Delu in prek lokalnih medijev (lokalne radijske postaje in lokalni časniki). Javnih obravnav se je skupno udeležilo 482 udeležencev, razprave pa so bile konstruktivne in so pogosto presegale vsebino območnih načrtov. Udeleženci so bili predstavniki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP), SiDG, Zavoda za varstvo narave (ZRSVN), Kmetijsko gozdarske zbornice (KGZS), Gozdarskega inštituta (GIS), lovskih organizacij, občin, društev lastnikov gozdov, agrarnih skupnosti in drugih interesnih skupin.

V okviru javne razgrnitve in javnih obravnav smo prejeli 326 pripomb na GGN GGO, 17 pripomb na OP in dodatek za GGN GGO, 432 pripomb na LUN in 37 pripomb na OP z dodatkom za LUN.

Nekatere pripombe na GGN GGO so predstavljale mnenje udeležencev javnih obravnav, druge so se nanašale na vsebine območnih načrtov, npr. določitev območij za strojno sečnjo, določitev obsega gojitvenih in varstvenih del, usklajevanje odnosov gozd – divjad ... Del pripomb je presegal vsebine območnih načrtov, saj so se nanašale na sistemsko reševanje določenih težav, npr. področje

financiranja gojitvenih in varstvenih del, reševanje problematike rekreacije in turizma v gozdovih ipd.

Pripombe na LUN so se večinoma nanašale na naslednja področja: višina oz. trend načrtovanja odvzema (zlasti jelenjadi), dopustna odstopanja pri realizaciji odvzema, conacija območij jelenjadi, krmljenje divjadi; metoda popisa, analize in prikaz podatkov objedenosti gozdnega mladja; obravnava tujerodnih vrst (zlasti muflona). Pripombe, ki so se nanašale na spremembo zakonodaje, so obravnavale: uvedbo metodologije in ureditev sistema odškodnin za škode zaradi popasenosti travinja in objedenosti mladja; uvedbo sistema nadomestil za izpad dohodka oz. omejitve dejavnosti lastnikov gozdov; podaljšanje lovnihi dob in uvedbo nočnega lova. Do vseh pripomb so se skladno s predpisi s področja gozdarstva opredelili na svetih območnih enot. Na podlagi pripomb, ki so se nanašale na območne načrte in smo jih lahko upoštevali, smo načrte dopolnili, relevantne pripombe, ki so presegale območne načrte in so se nanašale

na spremembo zakonodaje, pa bomo predali v reševanje odločevalcem. Na javnih obravnavah so udeleženci večkrat poudarili pomen javnih obravnav kot dialoga med zainteresirano javnostjo in gozdarsko stroko, saj so eden redkih načinov neposredne komunikacije.

5 KOMUNICIRANJE Z JAVNOSTMI

Proces izdelave in sprejemanja območnih načrtov je spremljala komunikacija z lastniki gozdov, drugimi deležniki in javnostjo. Vzpostavljena je bila namenska spletna stran na naslovu www.zgs.si/on2021, na kateri so bila redno objavljena gradiva in novice o procesu obnove območnih načrtov. Proces je dopolnjevalo redno objavljane novic na spletnih straneh in spletnih družbenih omrežjih. Ob pomembnejših mejnikih in ob vabljenju udeležencev na aktivnosti so bili širša javnost in deležniki obveščeni s sporočili za javnost. Skupno je bilo na spletnih straneh ZGS objavljenih trinajst novic. Izključno na temo procesa obnove

Slika 4: Plakat Tedna gozdov 2021: »Načrtno z gozdom!«

območnih načrtov so bila medijem poslana tri sporočila za javnost, med letoma 2020 in 2022 pa je bil proces obnove območnih načrtov omenjen v večini sporočil za javnost ZGS. V tistem obdobju je bila obnova območnih načrtov osrednja tema dela na področju odnosov z javnostmi na ZGS. Zato je bila tematika vključena v večino komunikacijskih aktivnosti, ki so jih izvajale območne enote na terenu.

Proces obnove območnih načrtov je bil tudi tema Tedna gozdov 2021, ki je potekal pod geslom Načrtno z gozdom! V letu 2021 je bil osrednja tema predstavitev ZGS na sejmu AGRA (Slika 4). Lastniki gozdov, deležniki v procesu in drugi so bili o dogodkih in poteku procesa obveščeni tudi prek elektronskih sporočil, s katerimi smo redno obveščali zainteresirane ciljne skupine. Eno izmed osrednjih orodij informiranja so bile številne (spletne in fizične) delavnice in druge aktivnosti za lastnike gozdov in deležnike, na primer redni sestanki vodstva ZGS s predstavniki organizacij lastnikov gozdov. Za obveščanje in vabljenje deležnikov k sodelovanju so bili objavljeni tudi časopisni oglasi.

Čeprav gre pri procesu obnove območnih načrtov za kompleksno temo, ki je za širšo javnost načeloma manj zanimiva, je bilo po analizi medijskega klipinga ZGS in GIS od 1. 6. 2020 do 11. 2022 objavljenih 126 medijskih objav; večinoma so bile objave s pozitivno in nevtralno konotacijo. Veliko podobnih objav je bilo tudi v regionalnih in lokalnih časopisih in glasilih. V medijih je bilo objavljenih tudi več mnenj, ki so bila kritična do procesa, njegove izvedbe in rezultatov. Taka mnenja so bila objavljena v Sobotni prilogi Dela, Dnevnikovem Objektivu in Kmečkem glasu. Proces obnove območnih načrtov in njegovi glavni izzivi so bili obširno predstavljeni tudi v oddaji TV Slovenija Ljudje in zemlja.

Proces obnove območnih načrtov je potekal v okviru Gozdnega dialoga, ki ga sicer vodi MKGP. Gozdni dialog je odprt dolgoročni dialoški proces, ki spremlja proces gospodarjenja z gozdovi in je namenjen vsem deležnikom, ki so povezani s področjem gozdov in gozdarstva. V okviru partnerskih diskusij nudi možnost za izmenjavo različnih stališč in oblikovanje dogovorov, oceno težav in oblikovanje rešitev v podporo trajno-

stnemu gospodarjenju z gozdovi. Omogoča tudi povezovanje gozdno-politično relevantnih tematskih stališč z različnih področij v t. i. module in tako učinkovito obravnavo aktualnih tem.

6 ZAKLJUČKI

Vsakokratna obnova območnih načrtov je v slovensko gozdarstvo vpeljala pomembne novosti. Tudi tokratna prinaša številne, med pomembnimi je prav participativna priprava in sprejemanje načrtov. Pri obnovi območnih načrtov v letu 2011 se je izkazalo, da formalno določen postopek participacije za strateške gozdnogospodarske in lovskoupravljaljske načrte ni zadosten. Zato je pri tokratni izdelavi območnih načrtov pomembna novost razširjen participativni proces načrtovanja, ki je prispeval k večji legitimnosti odločitev in usklajenosti različnih vidikov upravljanja z gozdovi. Poleg formalno določene participacije je vpeljal možnosti aktivnega, neformalnega sodelovanja lastnikov gozdov in njihovih predstavnikov ter drugih deležnikov že v času nastajanja načrta. Takšen proces je zahteven in od nosilca načrtovanja terja bistveno večji obseg dela, nova znanja, večšine in stalno komuniciranje in usklajevanje stališč različnih deležnikov.

Zaradi epidemije bolezni covid-19 smo se v letih 2020 in 2021 morali odločiti za izvedbo participativnih aktivnosti v spletni (digitalni) obliki, saj takrat veljavni ukrepi niso dovoljevali tovrstnih dogodkov. To je še povečalo zahtevnost izpeljave posameznih dogodkov in hkrati otežilo sodelovanje. Hkrati pa je takšna oblika participacije dala zelo spodbudne rezultate, saj je odprla možnost udeležbe tudi lastnikom gozda in deležnikom, ki jim tak način sodelovanja bolj ustreza oz. se iz različnih razlogov ne morejo udeležiti fizičnih dogodkov. Zato ocenjujemo, da so kljub oviram zainteresirani deležniki imeli dobre možnosti za sodelovanje v procesu, kar je bilo med procesoma večkrat izraženo, javnost pa je bila o poteku procesa redno obveščena. Na velik potencial spletne participacije nakazujejo tudi statistike udeležbe na spletnih delavnicah, ki so višje od fizičnih, prav tako pa je bila ob uporabi preprostih spletnih orodij za participacijo aktivnost udeležencev bistveno večja kot na fizičnih dogodkih (več prejetih pobud in pripomb).

V samem procesu sodelovanja smo prejeli številne pobude, ki so pogosto presegle okvir območnih načrtov, bodisi so bile preveč podrobne ali pa navezane na zakonodajo in druge postopke. To po eni strani kaže, da so sodelujoči premalo poznali vsebino in pristojnosti strateških načrtov, po drugi pa so udeleženci dogodke izkoristili za izražanje vseh mnenj o gospodarjenju z gozdovi in upravljanju divjadi. Proces participacije bo zato treba prilagoditi in razmisliti o uvedbi »kanala« za podajanje pobud oziroma okrepiti gozdni dialog, ki pomeni platformo in kontinuiran proces za razprave in sodelovanje več deležnikov o najbolj perečih vprašanjih. Izkušnje iz javnih obravnav nakazujejo, da je treba še okrepiti aktiven gozdni dialog z lastniki gozdov in drugimi deležniki ter omogočiti diskusijo o aktualnih izzivih in težavah, s katerimi se soočajo lastniki in drugi deležniki v gozdnem prostoru.

V procesu pospešene digitalizacije gozdarstva bo treba pozornost nameniti tudi sodelovanju lastnikov gozdov in deležnikov v procesu načrtovanja razvoja gozdov. V prihodnosti bi napredna digitalna orodja lahko omogočila sodelovanje najširšega kroga deležnikov v procesih načrtovanja razvoja gozdov. Nikakor pa ne smemo pozabiti na osebni stik med pripravljavci in uporabniki načrtov, saj omogoča pristno komunikacijo in iskanje uresničljivih kompromisov med deležniki v gozdnem prostoru z različnimi stališči. Za uporabo v prihodnosti predlagamo model t. i. hibridne participacije, ki združuje klasične in digitalne pristope k skupinskim procesom pri načrtovanju razvoja gozdov.

Dobra priprava na obnovo območnih načrtov, vključevanje zainteresirane javnosti že v fazi priprave osnutkov območnih načrtov ter proces celovite presoje vplivov na okolje so prispevali k večji usklajenosti gozdnogospodarskega in lovskoupravljaljskega dela območnih načrtov, uravnoteženem pospeševanju ekonomskih, ekoloških in socialnih vidikov upravljanja z gozdnimi ekosistemi in vpeljavi strategij blaženja in prilagajanja gozdov na podnebne spremembe. Poleg tega je proces participacije omogočil tudi širšo diskusijo o izzivih gospodarjenja z gozdovi in upravljanja divjadi, ki presega okvir strateškega načrtovanja in prispeval k krepitvi zaupanja med

gozdarsko stroko, lastniki gozdov in zainteresirano javnostjo. Zato moramo participacijo lastnikov gozdov in zainteresirane javnosti razumeti kot dinamičen proces, iz katerega se vsi udeleženci izpopolnjujemo in ga je treba tudi v prihodnje razvijati za boljše načrtovanje in sprejemanje načrtovanih strategij ter ukrepov.

7 VIRI

- Alexander M., Doorn N., Priest S. (2018). Bridging the legitimacy gap - translating theory into practical signposts for legitimate flood risk governance. *Regional Environmental Change*, 18, 2: 397–408.
- Anko B. 2003. Interes javnosti v razvojnih perspektivah slovenskega gozdarstva. V: (Bončina, ur.) *Območni gozdnogospodarski načrti in razvojne perspektive slovenskega gozdarstva*. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 5–7.
- Appelstrand M. 2002. Participation and societal values: the challenge for lawmakers and policy practitioners. *Forest Policy and Economics*, 4, 4: 281–290.
- Bachman R. P. 2005. *Forstliche Planung*. ETH Zurich: 345 str.
- Birnbaum S. 2016. Environmental Co-governance, Legitimacy, and the Quest for Compliance: When and Why Is Stakeholder Participation Desirable? *Journal of Environmental Policy & Planning*, 18, 3: 306–323.
- Bončina A. 2003. Uvod. V: (Bončina, ur.) *Območni gozdnogospodarski načrti in razvojne perspektive slovenskega gozdarstva*. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 187–199.
- Bončina A., Ficko A., Kotnik T. 2004. Zasnova participativnega načrtovanja. *Gozdarski vestnik*, 62, 1: 85–95.
- Buchy M., Hoverman S. 2000. Understanding public participation in forest planning: a review. *Forest Policy and Economics*, 1, 1: 15–25.
- Burgar Kuželički D. 2011. Vključevanje deležnikov v proces izdelave gozdnogospodarskih načrtov gozdnogospodarskih enot na območjih NATURA 2000. *Diplomsko delo*, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana: 71 str.
- Forester J. 1982. Planning in the Face of Power. *Journal of the American Planning Association*, 48, 1: 67–80.
- Fox-Rogers L., Murphy E. 2016. Self-perceptions of the role of the planner. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 43, 1: 74–92.
- Guček M., Simončič T., Danev G., Harmel M., Weldt S., Stergar M. 2022. Celovita presoja vplivov na okolje –

- izkušnje s priprave območnih gozdnogospodarskih in lovsko upravljaljskih načrtov 2021–2030; *Gozdarski vestnik*, 80/2022, št. 8-9: 298–311.
- Habermas J. 1996. *Between Facts and Norms*. London: Polity Press: 631 str.
- Healey P. 1997. *Strategies, Processes and Plans Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. London: Macmillan Education UK: 243–283.
- Hogl K., Kvarda E., Nordbeck R., Pregernig M. 2012. Legitimacy and effectiveness of environmental governance: concepts and perspectives. *Environmental Governance: The Challenge of Legitimacy and Effectiveness*: 1–26.
- Innes J. E., Booher D. E. 2004. Reframing public participation: strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice*, 5, 4: 419–436.
- Innes J. E. 1996. Planning Through Consensus Building: A New View of the Comprehensive Planning Ideal. *Journal of the American Planning Association*, 62, 4: 460–472.
- Kleinschmit D., Pülzl H., Secco L., Sergeant A., Wallin I. 2018. Orchestration in political processes: Involvement of experts, citizens, and participatory professionals in forest policy making. *Forest Policy and Economics*, 89: 4–15.
- Matijašič D., Poljanec A. 2014. Gozdnogospodarsko načrtovanje: kritična ocena stanja. Povzetki posveta: Načrtovanje v gozdarstvu - nujno orodje za usmerjanje razvoja in rabe gozda. Ljubljana: 3–5.
- MCPFE (Ministerial conference on the protection of forests in Europe), 2002. Public participation in forestry in Europe and North America. Synopsis. MCPFE Paper 2. Joint FAO/ECE/ILO committee on forest technology, management and training: 21 str.
- Paletto A. 2018. Preface to, 'Participatory Forestry: Involvement, Information and Science'. *Forests*, 9 (Special Issue): ix-x.
- Poljanec A., Guček M., Stergar M., Simončič T., Rantaša B., Marenče M. 2022. Območni gozdnogospodarski in lovsko upravljaljski načrti 2021– 2030 : temeljni problemi in izzivi upravljanja gozdnih ekosistemov v prihodnjem desetletju. V: BONČINA, Andrej (ur.). *Gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji do leta 2030: razvojni problemi in njihovo reševanje : XXXVIII. Gozdarski študijski dnevi*: 3–13.
- Poljanec A. (ur.). 2019. *Gozd in gozdarstvo v samostojni Sloveniji – 25 let javne gozdarske službe*, Ljubljana, Silva Slovenica: 68 str.
- Pravilnik o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (Uradni list RS, št. 91/10 in 200/20).
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (Uradni list RS, št. 111/07).
- Quick K., Bryson J. 2016. Theories of public participation in governance. *Handbook in Theories of Governance*, Torbing, J. (ur.), Ansell, C. (ur.). Edward Elgar Press: 158–169.
- Schulz T., Lieberherr E., Zabel A. 2018. Network governance in national Swiss forest policy: Balancing effectiveness and legitimacy. *Forest Policy and Economics*, 89: 42–53.
- Simončič T., Bončina A. 2018. Mnenje prebivalcev Slovenije o pomenu gozdov in gozdarstva. *Acta Silvae et Ligni*, 117: 17–34.
- Third Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe 2-4 June 1998, Lisbon/Portugal. RESOLUTION L1 People, Forests and Forestry – Enhancement of Socio-Economic Aspects of Sustainable Forest Management.
- Zakon o gozdovih (Uradni list RS, št. 30/93, 56/99 – ZON, 67/02, 110/02 – ZGO-1, 115/06 – ORZG40, 110/07, 106/10, 63/13, 101/13 – ZDavNepr, 17/14, 24/15, 9/16 – ZGGLRS in 77/16).